

МАТЕРІАЛИ ОРНИТОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ У ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЧАСТИНІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ У ЛІТНЬО-ОСІННІЙ СЕЗОН 2022 р.

М.О. Височин¹, А.М. Зітенюк²

¹ Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;

вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;

15 Karpatska st., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine

² Херсонський державний університет; вул. Університетська, 27, м. Херсон, 73000, Україна

Kherson State University; 27 Universytetska Street, Kherson, 73000, Ukraine

✉ М.О. Височин (M.O. Vysochyn), e-mail: visochin@ukr.net

ORCID **Maksym Vysochyn** <https://orcid.org/0000-0002-5847-4810>

ORCID **Alla Ziteniuk** <https://orcid.org/0009-0006-7092-7794>

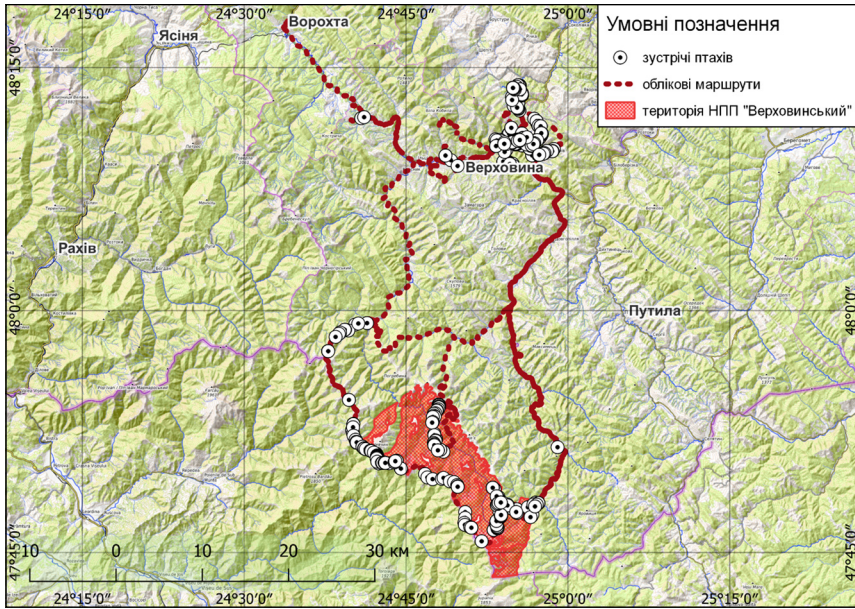
Materials of ornithological observations in the southeastern part of the Ukrainian Carpathians in the summer-autumn season of 2022. - M.O. Vysochyn, A.M. Ziteniuk. - Avifauna of Ukraine. 11. 2025. - The study area includes the Pokuttya-Bukovynian Carpathians, the Hryniavsky Mountains (External Eastern Carpathians) and Chyvychnes. Bird counts were conducted from June 22 to October 30, 2022. A total of 99 bird species were found, of which 92 are breeding, 1 – probably breeding, 2 – summering, and 4 – migratory. 9 species are listed in the Red Book of Ukraine: Black Stork, Peregrine Falcon, Capercaillie, Hazel Grouse, Short-eared Owl, Green, White-backed and Three-toed Woodpeckers, and Firecrest. Also noteworthy are the finds of Goosander, Quail, Corn Crake, and Short-toed Treecreeper. [Ukrainian]

Key words: fauna, residence status, number, breeding, migrations.

Район досліджень включає Покутсько-Буковинські Карпати, Гринявські гори (Зовнішні Східні Карпати) та Чивчини. Обліки птахів проводилися з 22.06 по 30.10.2022 р. Всього на досліджуваній території було виявлено 99 видів птахів, з них 92 види гніздяться, 1 – імовірно гніздиться, 2 – літучі, 4 – пролітні. 9 видів занесені до Червоної книги України: чорний лелека, сапсан, глухар, рябчик, болотяна сова, зелений, білоспинний і трипалий дятли та червоночуба золотомушка. Заслужують також на увагу знахідки великого крохаля, перепілки, деркача та короткопалого підкоришника.

Ключові слова: фауна, характер перебування, чисельність, гніздування, міграції.

Івано-Франківщина – унікальний у біогеографічному аспекті край із багатими природними умовами й ресурсами, різноманітним рослинним і тваринним світом. Розмаїття й багатство природних ландшафтів і вигідне географічне розташування стали передумовою розвитку своєрідної рідкісної фауни (Сухорська, Мацуська, 2018). В адміністративному відношенні наші дослідження орнітофауни проводились у Верховинському районі Івано-Франківської області. Він повністю лежить у межах Українських Карпат, які у своїй південно-східній частині поділяються на Покутсько-Буковинські Карпати, Гринявські гори (Зовнішні Східні Карпати) та Чивчини (частина

Район досліджень.

Study area.

Мармароського масиву Внутрішніх Східних Карпат). Найбільшою горою цієї частини гірської системи є гора Чивчин – 1769 м н.р.м. Ненабагато їй поступають гори Гнітеси – 1766 м н.р.м. та Палениця – 1749 м н.р.м., які також входять до Мармароського масиву. Найнижчі ділянки обстежуваної нами території розташовані на висоті 450 м н.р.м., вони розташовані в долині Чорного Черемошу поблизу с. Верхній Ясенів і географічно приурочені до Верховинсько-Путильського низькогір'я. Різноманітний орографічний склад цієї території в поєднанні з розгалуженою мережею лінійних водних об'єктів (річок і струмків) сприяв розповсюдженню різних за ландшафтною структурою територіальних одиниць. Значного поширення набули альпійські та субальпійські луки, зарості ялівцю й сосни гірської (*Pinus mugo*), гірські сіривільхові ліси-галереї, скелі та осипища різного геоморфологічного складу (Чивчини, Гриняви). Також значна протяжність облікових маршрутів була нами прокладена в Покутсько-Буковинській частині Карпат, яка характеризується ялино-ялицевими, мішаними лісами та лучними галявинами серед лісу – «ріжками» (ур. Західок). Виражена вертикальна поясність обстежуваної місцевості у значній мірі мала певний вплив на формування «карпатської» орнітофауни.

Чивчино-Гринявські гори, в межах яких розташований національний природний парк (НПП) «Верховинський» (рис.), через свою значну від-

даленість і важкодоступність (повна або часткова відсутність дорожньої інфраструктури) були одними з найменш досліджуваних у фауністичному плані територій України. Проте у 2012–2022 рр. на вказаній природоохоронній території систематично збирався науковий матеріал, у тому числі щодо вивчення орнітофауни, в рамках науко-дослідної теми «Ведення Літопису природи» (Зеленчук та ін., 2022).

Іншим територіям, що межують із районом наших досліджень, присвячена низка орнітологічних праць, матеріали до яких збирались у попередні роки. Особливої уваги заслуговують роботи, присвячені знахідкам птахів із Червоної книги України (Скільський та ін., 2015a) та екологічним групам птахів на природоохоронних територіях (Скільський та ін., 2015b).

У нашій публікації ми наводимо оригінальні матеріали орнітологічних спостережень лише за один літньо-осінній сезон 2022 р.

Матеріал і методика

Дослідження птахів проводилися з 22.06 по 30.10.2022 р. Видовий склад, характер перебування та відносну чисельність вивчали методом маршрутних обліків під час піших екскурсій та їзди на автомобілі або конях і методом картування (Новиков, 1949; Наумов, 1963). Також, на ділянках маршрутів зі значними перепадами висот, а саме в межах Чивчино-Гринявських гір, практикувалася методика точкових обліків на майданчиках (див. Новиков, 1949). З метою якісного визначення видової приналежності птахів проводилось їх фотографування та здійснювались аудіозаписи голосів. Обов'язково всі зустрічі реєструвались за допомогою додатка мобільного телефону OfflineMaps із застосуванням GPS-приймача. При цьому реєструвалася кількість птахів, їх поведінка, за можливості вказувалася перпендикулярна відстань до птаха відносно нашого напрямку руху. Аудіозаписи розшифровувались за допомогою мобільного додатку BirdNET і перевірялися шляхом порівняння з матеріалами баз даних аудіозаписів співів птахів, викладених у мережі Інтернет: <https://www.macaulaylibrary.org>, <https://xeno-canto.org/about/xeno-canto> та <https://ebird.org>.

Для визначення характеру перебування птахів ми використовували такі критерії (Фесенко, Бокотей, 2007): гніздовий (Гн) – вид фактично гніздиться на досліджуваній території; імовірно гніздовий (Гн?) – достовірних фактів його гніздування встановлено не було, але вид відмічався в характерному гніздовому біотопі у шлюбний період; літучий (Л) – вид спостерігався у шлюбний період, але до гніздування не приступав, оскільки гніздові біотопи відсутні у районі спостережень; пролітний (П) – вид лише спостерігався під час міграції; залітний (З) – вид, який іноді залітав до району спостережень.

Оцінку чисельності, наведену в публікації, здійснювали за допомогою спрощеної методики обліку птахів, наведеної в роботі Г.О. Новикова (1949), яка була нами дещо модифікована. У залежності від частоти зустрічі птахів того чи іншого виду, було застосовано наступну градацію: численний (CC) – вид зустрічався під час двогодинної екскурсії 5–6 разів, звичайний (C) – при спостереженні траплявся 2–3 рази; нечисленний (R) – один раз; рідкісний (RR) – при спостереженні не на кожній екскурсії; дуже рідкісний (RRR) – якщо птаха зустрічали лише раз за весь сезон.

Облікові маршрути й місця зустрічі птахів показані на картосхемі (рис.).

Результати та обговорення

За час досліджень нами було зареєстровано 99 видів птахів. Їх характер перебування, оцінка чисельності та територіальний розподіл наведені в таблиці. 92 види гніздяться, 1 – імовірно гніздиться, 2 – літуючі, 4 – пролітні.

Більш детально зупинимося на реєстраціях птахів, які занесені до Червоної книги України.

Чорний делека (*Ciconia nigra*). Дорослого птаха відмічено лише раз на північних схилах гори Синиці (1186 м н.р.м) в околицях с. Криворівня 29.06.

Сапсан (*Falco peregrinus*). Пару дорослих птахів, що ширяли в повітрі, спостерігали 19.02. над вершиною гори Будичевська Велика (1678 м н.р.м.). Імовірно соколи, яких ми зустріли, гніздяться на території Румунії, але їх мисливські стації охоплюють і ділянки в межах НПП «Верховинський».

Глухар (*Tetrao urogallus*). Самку бачили на північному схилі гори Мокрин Великий (1463 м н.р.м.) 1.07. П'ять особин (самку й 4 молодих птахів), що жилилися чорницею (*Vaccinium myrtillus*) на узліссі, зареєстрували 13.07 на східному схилі гори Прелучний (1541 м н.р.м.). У той же день майже на вершині гори Цоркало (1527 м н.р.м.) спостерігали ще одну самку й 4 молодих особин, які жилилися суницею (*Fragaria vesca*). Одну самку зустріли на схилі гори Ледескул (1585 м н.р.м.) 12.09.

Рябчик (*Tetrastes bonasia*). Зареєстрували двох вокалізуючих птахів 28.06 на сідловині між горами Вартин (1038 м н.р.м.) та Синиці (1186 м н.р.м.) у смерековому лісі. Самотнього самця спостерігали 28.07 в ур. Запідок біля с. Верхній Ясенів. Ще одного самця зустріли 4.08 на південних схилах гори Копілаш (1155 м н.р.м). Територіального самця реєстрували тричі за один день біля кляузи Кронпринца Рудольфа на річці Перкалб 20.10.

Болотяна сова (*Asio flammeus*). Одного птаха спостерігали 13.09 на хребті між горою Роги (1556 м н.р.м) й урочищем Медвежик (1465 м н.р.м.).

Видовий склад птахів, виявлених у літній період 2022 р. в південно-східній частині Українських Карпат

Species composition of birds recorded in the summer period of 2022 in the south-eastern part of the Ukrainian Carpathians

Вид	Територіальний розподіл	Характер перебування	Оцінка чисельності
1	2	3	4
<i>Egretta alba</i>	ВПн / ПБК	П	R
<i>Ardea cinerea</i>	ВПн / ПБК	Л	R
<i>Ciconia ciconia</i>	ВПн	Г	С
<i>C. nigra</i>	ПБК	Г	RRR
<i>Anas platyrhynchos</i>	ВПн / Чч / ПБК	Г	С
<i>Mergus merganser</i>	ВПн	П	RRR
<i>Pernis apivorus</i>	ВПн / Чч / Гр	Г	С
<i>Circus aeruginosus</i>	ВПн	П	RR
<i>Accipiter gentilis</i>	ПБК	Г	R
<i>A. nisus</i>	Чч / Гр / ВПн	Г	С
<i>Buteo buteo</i>	ПБК / Гр / Чг	Г	СС
<i>Falco peregrinus</i>	Чч	Г	RRR
<i>F. subbuteo</i>	ПБК / Чч	Г	RR
<i>Tetrao urogallus</i>	Чч / Гр	Г	RR
<i>Tetrastes bonasia</i>	ПБК / Чч	Г	R
<i>Coturnix coturnix</i>	Чч	Г	RRR
<i>Crex crex</i>	ПБК	Г	RRR
<i>Gallinula chloropus</i>	ВПн	Г	С
<i>Actitis hypoleucos</i>	ПБК	Г?Л?	С
<i>Scolopax rusticola</i>	Гр	Г	RR
<i>Columba palumbus</i>	ПБК	Г	R
<i>C. livia</i>	ВПн / ПБК	Г	С
<i>Streptopelia decaocto</i>	ВПн	Г	R
<i>Cuculus canorus</i>	Гр / Чч	Г	R
<i>Strix aluco</i>	ПБК	Г	RR
<i>Asio flammeus</i>	Чч	П	RRR
<i>Caprimulgus europaeus</i>	ПБК	Г	RR
<i>Apus apus</i>	Чч	Л	RR
<i>Picus viridis</i>	ПБК	Г	RRR
<i>P. canus</i>	ПБК	Г	R

Продовження таблиці

Continuation of the Table

1	2	3	4
<i>Dryocopus martius</i>	ПБК	Г	R
<i>Dendrocopos major</i>	ПБК	Г	C
<i>D. leucotos</i>	Чч	Г	RRR
<i>Picoides tridactylus</i>	ПБК	Г	RRR
<i>Hirundo rustica</i>	ПБК / Чч / ВПн	Г	CC
<i>Delichon urbica</i>	ПБК / ВПн	Г	CC
<i>Lullula arborea</i>	Чч / Гр	Г	RR
<i>Anthus trivialis</i>	Чч / Гр / ПБК	Г	CC
<i>A. pratensis</i>	Чч / Гр / ПБК	Г	C
<i>A. spinoletta</i>	Чч	Г	C
<i>Motacilla cinerea</i>	ПБК / Гр	Г	CC
<i>M. alba</i>	ПБК / Чч / ВПн	Г	CC
<i>Lanius collurio</i>	ПБК / ВПн	Г	C
<i>Sturnus vulgaris</i>	ВПн	Г	C
<i>Garrulus glandarius</i>	ПБК / ВПн	Г	CC
<i>Pica pica</i>	ПБК / ВПн	Г	CC
<i>Nucifraga caryocatactes</i>	ПБК / Чч	Г	C
<i>Corvus monedula</i>	ВПн	Г	R
<i>C. frugilegus</i>	ВПн	Г	R
<i>C. cornix</i>	ПБК / ВПн	Г	CC
<i>C. corax</i>	Чч / ПБК / Чг	Г	CC
<i>Cinclus cinclus</i>	ПБК	Г	CC
<i>Troglodytes troglodytes</i>	Чч / Гр / ПБК	Г	CC
<i>Prunella modularis</i>	Чч / ПБК	Г	RR
<i>Sylvia atricapilla</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	CC
<i>S. borin</i>	ПБК	Г	R
<i>S. curruca</i>	ПБК	Г	RR
<i>Phylloscopus trochilus</i>	Гр	Г	RR
<i>Ph. collybita</i>	ВПн / Чч / ПБК / Гр	Г	CC
<i>Ph. sibilatrix</i>	Чч / ПБК	Г	R
<i>Regulus regulus</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	CC
<i>R. ignicapillus</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	CC
<i>Ficedula hypoleuca</i>	ПБК	Г	RRR
<i>F. albicollis</i>	ПБК	Г	RR
<i>F. parva</i>	ПБК	Г	R

Закінчення таблиці

End of the Table

1	2	3	4
<i>Muscicapa striata</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	С
<i>Saxicola rubetra</i>	Чч / Гр / ПБК	Г	С
<i>Oenanthe oenanthe</i>	ВПн	Г	С
<i>Phoenicurus ochruros</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	СС
<i>Ph. phoenicurus</i>	ВПн / ПБК	Г	СС
<i>Erithacus rubecula</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	СС
<i>Turdus pilaris</i>	ВПн / ПБК / Чч	Г	СС
<i>T. torquatus</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	С
<i>T. merula</i>	ВПн / ПБК	Г	Р
<i>T. philomelos</i>	ПБК	Г	RR
<i>T. viscivorus</i>	Чч / ПБК / Гр	Г	Р
<i>Aegithalos caudatus</i>	ПБК / Чч	Г	Р
<i>Remiz pendulinus</i>	ПБК	Г	RR
<i>Parus palustris</i>	ПБК / ВПн	Г	С
<i>P. montanus</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	С
<i>P. cristatus</i>	ПБК / Чч / Гр	Г	СС
<i>P. ater</i>	Чч	Г	СС
<i>P. caeruleus</i>	ПБК	Г	С
<i>P. major</i>	ПБК / Гр	Г	С
<i>Sitta europaea</i>	ПБК / ВПн	Г	С
<i>Certhia familiaris</i>	ПБК / Чч	Г	СС
<i>C. brachydactyla</i>	ПБК	Г	RRR
<i>Passer domesticus</i>	ВПн	Г	С
<i>P. montanus</i>	ПБК	Г	СС
<i>Fringilla coelebs</i>	ВПн / ПБК / Чч / Гр	Г	СС
<i>Serinus serinus</i>	ПБК	Г	Р
<i>Chloris chloris</i>	ВПн / ПБК	Г	СС
<i>Spinus spinus</i>	ВПн / ПБК / Чч	Г	СС
<i>Carduelis carduelis</i>	ВПн / ПБК / Чч	Г	СС
<i>Acanthis cannabina</i>	Гр / Чч	Г	СС
<i>Carpodacus erythrinus</i>	Чч	Г	RRR
<i>Loxia curvirostra</i>	Чч / ПБК	Г	СС
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Чч / Гр	Г	С
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Чч / Гр	Г	С

Зелений дятел (*Picus viridis*). Спостерігали одного птаха в с. Верхній Ясенів 4.09 (фото).

Білоспинний дятел (*Dendrocopos leucotos*). Бачили одного птаха на північних схилах гори Малий Мокрин (1559 м н.р.м) 1.07 у смерековому пралісі.

Трипаллий дятел (*Picoides tridactylus*). Виявлено одну особину 24.07 в межах с. Верхній Ясенів у смерековому лісі біля р. Чорний Черемош.

Червоночуба золотомушка (*Regulus ignicapillus*). Вид регулярно реєструвався протягом усього періоду спостережень у різних частинах обстежуваного району. Вважаємо, що червоночуба золотомушка є численним видом у південно-східній частині Українських Карпат. За своєю чисельністю у гніздовий період вона не набагато поступається золотомушці жовточубій (*R. regulus*).

У попередні роки інші дослідники (Скільський та ін., 2015а, 2015б) спостерігали на території НПП «Верховинський» (у межах досліджуваного нами району): великого баклана (*Phalacrocorax carbo*), сірого журавля (*Grus grus*), гуменника (*Anser fabalis*), морську чернь (*Aythya marila*), скопу (*Pandion haliaetus*), польового (*Circus cyaneus*) і лучного (*C. pygargus*) лунів, зміїда (*Circaetus gallicus*), орла-карлика (*Hieraaetus pennatus*), малого підорлика (*Aquila pomarina*), звичайного боривітра (*Falco tinnunculus*), тетерука (*Lyrurus tetrrix*), чайку (*Vanellus vanellus*), голуба-синяка (*Columba oenas*), звичайну горлицю (*Streptopelia turtur*), середнього строкатого дятла (*Dendrocopos medius*) і звичайну вівсянку (*Emberiza citrinella*). Ці види птахів нами не реєструвались.

Зелений дятел. 4.09.2024 р., с. Верхній Ясенів.
Фото М.О. Височина.

Green Woodpecker.

Примітки до таблиці. Характер перебування: Гн – гніздовий, Гн? – імовірно гніздовий, Л – літучий, П – пролітний, З – залітний. **Оцінка чисельності:** СС – численний, С – звичайний; R – нечисленний, RR – рідкісний, RRR – дуже рідкісний. **Територіальний розподіл:** ВПн – Верховинсько-Путильське низькогір'я, Чч – Чивчини, ПБК – Покутсько-Буковинські Карпати, Гр – Гринявські гори, Чг – Черногора.

Не виявили ми також представників ряду Совоподібних (Strigiformes): пугача (*Bubo bubo*), вухату сову (*Asio otus*), довгохвосту сову (*Strix uralensis*), волохатого сича (*Aegolius funereus*), сичика-горобця (*Glaucidium passerinum*). Вони ведуть переважно нічний спосіб життя, а ми проводили спостереження у світлу пору доби.

У той же час, до наших спостережень потрапили види, що живуть у населених пунктах і мають схильність до синантропізації: водяна курочка (*Gallinula chloropus*), садова горлиця (*Streptopelia decaocto*), галка (*Corvus monedula*), грак (*Corvus frugilegus*), польовий горобець (*Passer montanus*). Наприкінці літа на ділянці р. Чорний Черемош спостерігали до десяти особин великої білої чаплі (*Egretta alba*). Також під час міграції – в останній декаді серпня, біля с. Верхній Ясенів зареєстрували одну особину великого крохаля (*Mergus merganser*). У Покутсько-Буковинській частині Карпат, у районі гори Копілаш (1155 м н.р.м.), відмічено вокалізацію деркача (*Crex crex*). Також біля Терношорської Лади в середині серпня реєстрували садову кропив'янку (*Sylvia borin*), ремеза (*Remiz pendulinus*), строкату (*Ficedula hypoleuca*) та білошию (*F. albicollis*) мухоловок.

Досить несподіваними були зустрічі перепілки (*Coturnix coturnix*) на вапняковій скелі Мокринів Камінь (1463 м н.р.м.) 1.07 та короткопалого підкоришника (*Certhia brachydactyla*) 4.08 в ялиновому лісі біля Млинського потоку (околиці с. Верхній Ясенів).

ЛІТЕРАТУРА

- Зеленчук Я.І., Зітенюк А.М., Кочерган Н.Б., Мегедин В.В. (2022): Тваринний світ. - Національний природний парк «Верховинський». Літопис природи. 2021 рік. 10: 190-194.
- Наумов Р.Л. (1963): Опыт абсолютного учета лесных певчих птиц в гнездовой период. - Организация и методы учета птиц и вредных грызунов. Москва: АН СССР. 137-147.
- Новиков Г.А. (1949): Полевые исследования экологии наземных позвоночных животных. Москва: Советская наука. 1-601.
- Скільський І.В., Зеленчук Я.І., Киселюк О.І., Нечай М.М. (2015а): Екологічні групи птахів у національному природному парку «Верховинський». - Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень. Мат-ли Другої міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 квіт. 2015 р., смт Путила, Чернівецька обл., Україна). Чернівці: Друк Арт. 528-535.
- Скільський І.В., Смірнов Н.А., Зеленчук Я.І., Агаманюк М.С., Юзик А.В., Мелешук Л.І. (2015б): Знахідки птахів із Червоної книги України в Чернівецькій області та на прилеглих територіях. Повідомлення 2. - Авіфауна України. 6: 51-56.
- Сухорська О.П., Мацуська О.В. (2018): Аналіз стану природно-заповідного фонду Івано-Франківської області. - Екологічні науки. К.: ДЕА. 3 (22): 148-151.
- Фесенко Г.В., Бокотей А.А. (2007): Анотований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). К. – Львів. 1-111.